

1. mérés:

Indukciós fogyasztásmérő hitelesítése wattmérővel

1.1. A mérés célja

Indukciós fogyasztásmérő hibagörbéjének felvétele a terhelés függvényében wattmérő segítségével.

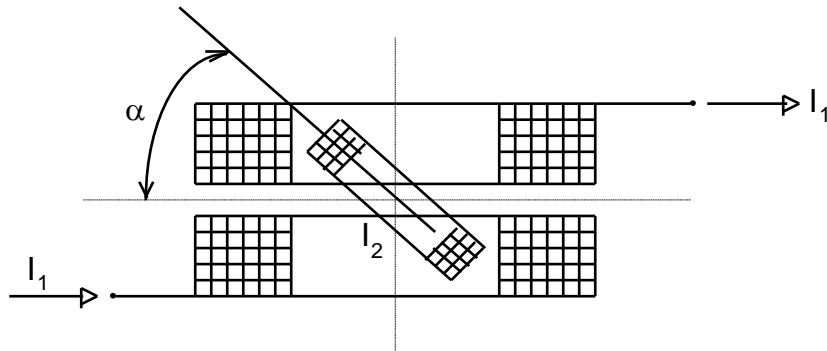
1.2. A méréshez szükséges eszközök és műszerek

- 1db hitelesítendő indukciós fogyasztásmérő
- 1db wattmérő
- 1 db stopperóra
- 1 db változtatható terhelőellenállás (párhuzamosan kapcsolt izzólámpák)

1.3. A méréshez szükséges elméleti alapok

1.3.1. Az elektrodinamikus wattmérő működése

Az elektrodinamikus mérőmű elvi elrendezését az 1.1. ábra szemlélteti.

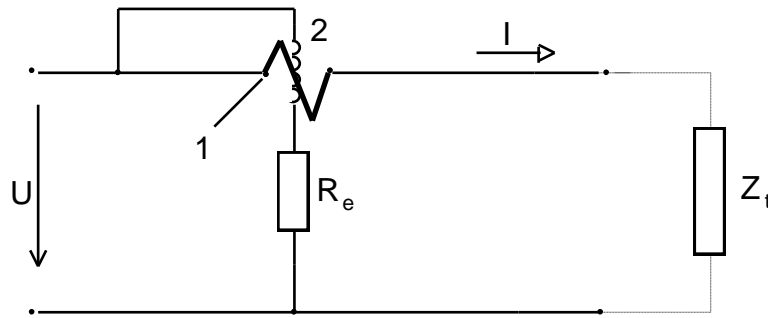
1.1. ábra. Az elektrodinamikus mérőmű elvi felépítése

Az álló tekercsben folyó I_1 áram és a lengő tekercs I_2 áram mágneses terének kölcsönhatása következtében a lengő tekercsre kitérítő nyomaték hat. Ha a visszatérítő nyomatékot rugó állítja elő, akkor a műszer kitérésére az alábbi egyenlet vonatkozik:

$$\alpha = \frac{1}{c_r} * \frac{dL_{12}}{d\alpha} * I_1 * I_2 * \cos \varphi,$$

ahol

- α a lengőtekercs kitérés szöge,
- c_r a rugóállandó,
- L_{12} a két tekercs közötti kölcsönös induktivitás,
- I_1, I_2 a tekercsekben folyó áramok effektív értéke és
- φ az I_1 és I_2 áramok közti fázisszög.

1.2. ábra. Az elektrodinamikus wattmérő kapcsolása

Az elektrodinamikus wattmérő kapcsolása az 1.2. ábrán látható. Az 1. tekercsen átfolyik a fogyasztó I árama, ez a wattmérő áramága (áramtekercs). A 2. jelű tekercs árama közelítőleg a fogyasztó U feszültségével arányos és fázisban van vele, ha R_e elég nagy a tekercs reaktanciájához képest. A 2. jelű tekercs köre a wattmérő feszültségága (feszültségtekercs).

Az előzők szerint a mérőmű kitérése tehát arányos lesz a fogyasztó árama és feszültsége effektív értékeinek, valamint az áram és feszültség közötti fázisszög koszinuszának szorzatával, vagyis a hálózat P_h hatásos teljesítményével.

Megjegyzendő, hogy a mérőmű csak azonos periódusú áramok hatására szolgáltat kitérítő nyomatékot. Ez a tény biztosítja, hogy a wattmérő torz áram- és feszültséggörbével rendelkező hálózatban is helyesen méri a hatásos teljesítményt.

1.3.2. Az indukciós fogyasztásmérő

Az indukciós fogyasztásmérő forgórészének kitérítő nyomatékát az állórészen elhelyezett tekercsek mágneses fluxusa, és a forgórészben indukálódott örvényáramok közötti kölcsönhatás hozza létre. A mérőmű elvi felépítését az 1.3. ábra szemlélteti. Levezethető, hogy a forgórészre ható kitérítő nyomaték értéke:

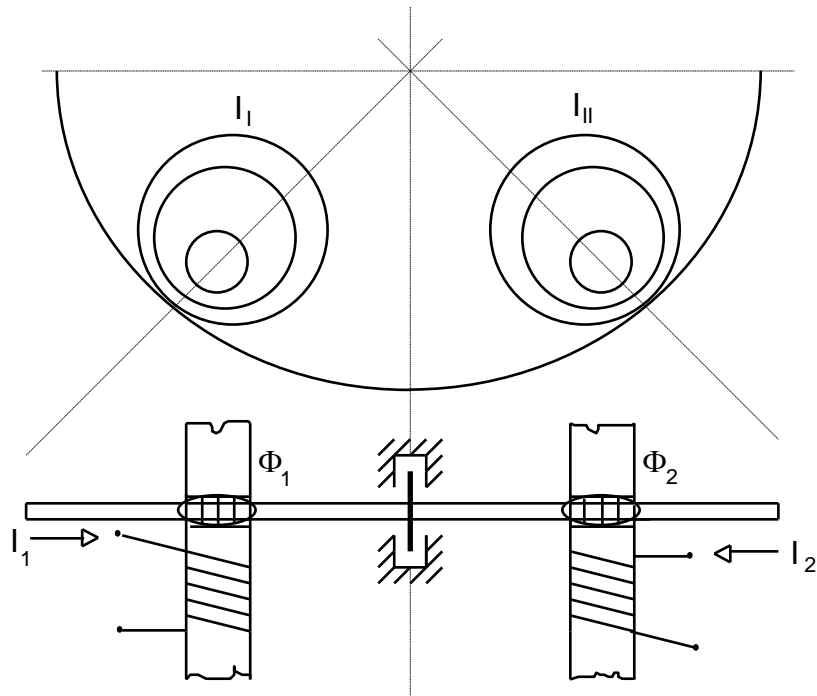
$$M_k = k * \omega * I_1 * I_2 * \sin \beta,$$

ahol

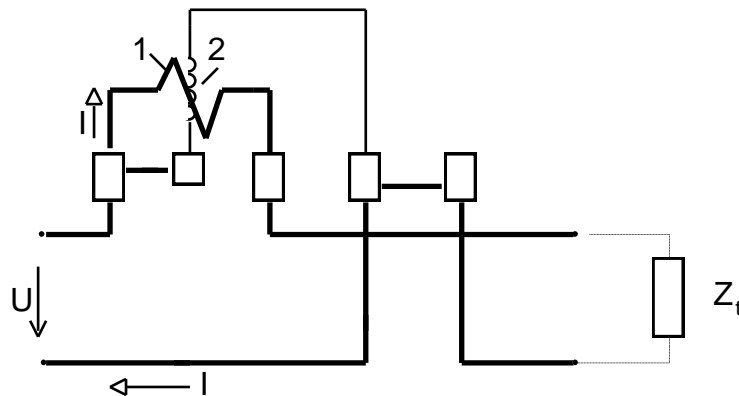
- k a műszerre jellemző állandó,
- ω a körfrekvencia,
- I_1, I_2 a tekercsekben folyó áramok effektív értéke és
- β az I_1 és I_2 áramok közti fázisszög.

A visszatérítő nyomatékot "örvényáramú fék" biztosítja ($M_v = k * n$), ezért a forgórész fordulatszáma arányos lesz a mindenkor $I_1 * I_2 * \sin \beta$ szorzattal.

Az indukciós fogyasztásmérő kapcsolása az 1.4. ábrán látható. A szorítókapcsok világszerte elfogadott szabvány szerint az ábrának megfelelően helyezkednek el.

1.3. ábra. Az indukciós fogyasztásmérő működése

1.4. ábra. Az indukciós fogyasztásmérő bekötése

Az 1 tekercs az áramtekercs, amelyen a hálózat teljes I árama átfolyik. A 2 tekercsen átfolyó I_u áram arányos a hálózat U feszültségével. Az állótekercseket úgy alakítják ki, hogy a feszültségtekercs fluxusa egyszer, az áramtekercs fluxusa pedig kétszer metszi a tárcsát. A mágneskör speciális kialakításával biztosítják, hogy a hálózat feszültsége és árama közötti φ szög, és a tekercsek áramai közötti β fázisszög összege $\frac{\pi}{2}$ legyen $\left(\beta = \frac{\pi}{2} - \varphi\right)$. Ebben az esetben az előzők szerint fennáll a következő összefüggés:

$$M_k = C \cdot U \cdot I \cdot \cos \varphi = C \cdot P_h$$

illetve

$$n = C \cdot P_h.$$

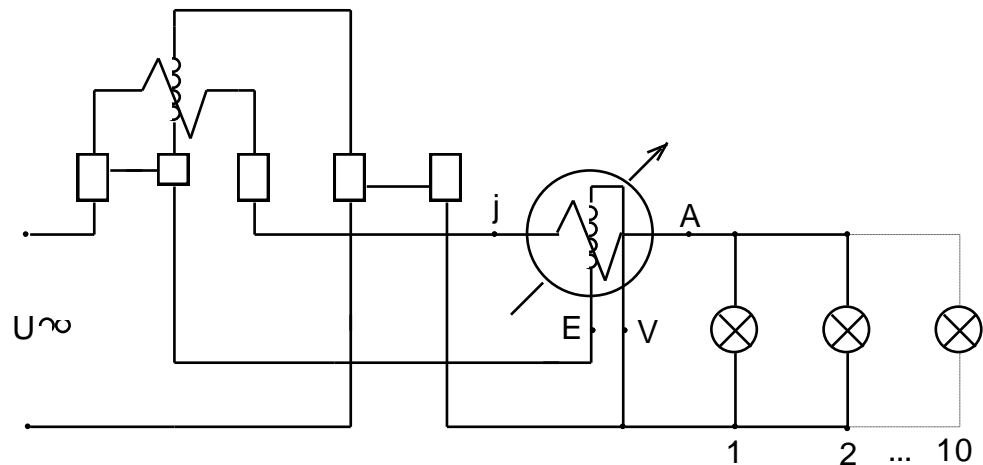
A tárcsa által megtett fordulatok száma $t - t_0$ időszakra vonatkozóan a villamos munkával arányos:

$$\int_{t_0}^t n dt = C \cdot \int_{t_0}^t P_h \cdot dt$$

$$\underline{\underline{n_t - n_{t_0} = C \cdot W.}}$$

1.4. A mérés menete

Az 1.5. ábrának megfelelően összeállítjuk a mérési kapcsolást. A tápfeszültség 110 V!

1.5. ábra. Indukciós fogyasztásmérő hitelesítése

Az 1-es lámpaterhelést bekapcsolva mérjük a wattmérő által mutatott teljesítményt, valamint egy stopperóra segítségével megmérjük azt az időt másodpercben, amely a fogyasztásmérő tárcsájának pl. egy fordulata alatt eltelt. Az időmérés hibája csökkenthető, ha a tárcsa több körfordulásának az idejét mérjük meg. Ezekből, valamint a fogyasztásmérő adataiból kiszámítható a fogyasztott villamos energia. A fogyasztásmérőn a következő adatokat találjuk:

$$f = 50, \quad U = 150V, \quad I = 5A, \quad 1hWó = 400ford.$$

Az utóbbi adatból meghatározható, hogy egy fordulat mennyi munkát jelent:

$$400ford = 100 \cdot 3600Wsec, \text{ amelyből}$$

$$1ford = \frac{100 \cdot 3600}{400} = 900Wsec.$$

A wattmérő és a stopperóra segítségével mért munkát pontosnak véve a fogyasztásmérő hibája az alábbi módon határozható meg:

Mentes: Elektrotechnika mérési útmutató I.

$$h\% = \frac{P_m - P_p}{P_p} * 100.$$

Ha pl. egy izzó esetén a tárcsa 25 sec alatt egy fordulatot tett meg, a wattmérő pedig 37 wattot jelzett, akkor a fogyasztásmérő százalékos hibája:

$$P_m = \frac{900}{25} W = 36W,$$

$$P_p = 37W,$$

$$h\% = \frac{36-37}{37} * 100 = -2,7\% .$$

A fogyasztásmérő tehát 2,7%-kal kisebb értéket mutat a valóságosnál.

A mérés eredményének kiértékeléséhez az alábbi táblázatot és diagrammot készítsük el.

Égők száma	t [sec]	n [ford]	P _m [W]	P _p [W]	h [%]

1.5. Mérési feladatok

- 1.5.1. Eggyel kezdve mindig eggyel több izzót bekapcsolva mindenegyes terhelésnél mérje meg az indukciós fogyasztásmérő hibáját!
- 1.5.2. Ábrázolja a hibagörbét és az indukciós fogyasztásmérő működésének ismeretében adjon magyarázatot a hibagörbe menetére!

1.6. Ellenőrző kérdések

- 1.6.1. Mi a hatásos teljesítmény?
- 1.6.2. Hogyan működik az elektrodinamikus wattmérő?

- 1.6.3. Hogyan működik az indukciós fogyasztásmérő?
- 1.6.4. Milyen hibák lépnek fel az indukciós fogyasztásmérőben?
- 1.6.5. Mivel mérhető az egyenáramú fogyasztók fogyasztása?

2. mérés:

Háromfázisú teljesítmény mérése

2.1. A mérés célja

Szimmetrikus, aszimmetrikus háromfázisú fogyasztók teljesítményfelvételének meghatározása wattmérőkkel.

2.2. A méréshez szükséges műszerek és eszközök

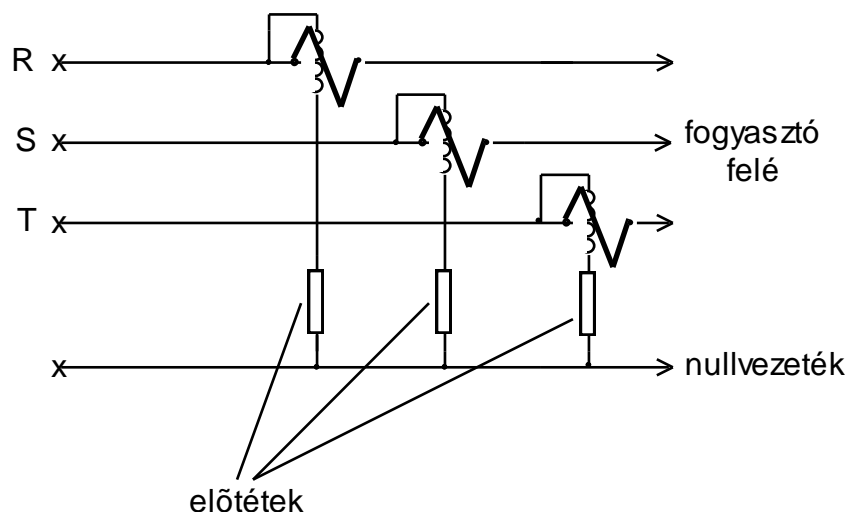
- 3 db elektromechanikus wattmérő
- 1 db aszinkron motor
- 1 db háromfázisú terhelőimpedancia

2.3. A méréshez szükséges elméleti alapok

Attól függően, hogy a terhelés szimmetrikus, vagy aszimmetrikus és hogy három- vagy négyvezetékes rendszerrel állunk-e szemben, a háromfázisú teljesítmény mérésére az alábbi ötféle módszert ismertetjük.

2.3.1. Háromfázisú teljesítmény mérése három wattmérővel négyvezetékes (három fázisvezeték és egy nullvezeték) háromfázisú hálózatban

A mérés a 2.1. ábra szerinti kapcsolásban történik. A wattmérő áramtekercsén a fázisáram folyik, a feszültségtekercs pedig fázisfeszültségre (egy fázisvezeték és a nullvezeték közti feszültség) van kapcsolva, tehát egy fázis teljesítményét méri. A háromfázisú teljesítményt a három wattmérő által mutatott érték összege adja. Ez a módszer mind szimmetrikus, mind aszimmetrikus terhelés esetén helyes eredményt ad.

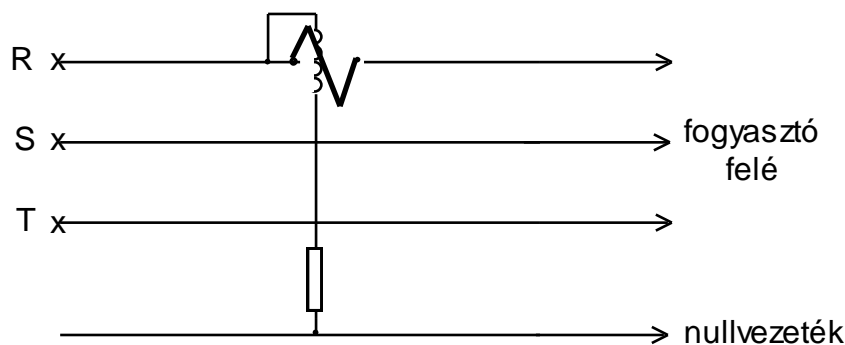

2.1. ábra. Háromfázisú teljesítmény mérése három wattmérővel négyvezetékes háromfázisú rendszerben

A feszültségtekercssel sorbakötött előtétellenállások rendszerint be vannak építve a műszerbe, így sorbakapcsolásukról nem kell külön gondoskodni. A több méréshatárú és többféle feszültségre használható wattmérőknél azonban a feszültségtekercssel sorbakötendő előtétellenállást a műszerhez külön mellékelik, ezért az ábrákon még fel vannak tüntetve.

2.3.2. Háromfázisú teljesítmény mérése egy wattmérővel négyvezetékes (három fázisvezeték és egy nullvezeték) háromfázisú hálózatban.

Egy wattmérővel a háromfázisú teljesítmény a 2.2. ábrán látható kapcsolásban mérhető. Ez a kapcsolás szimmetrikus terhelés esetén ad helyes értéket, mert a beiktatott egy wattmérővel csak egy fázis teljesítményét mérjük. A háromfázisú teljesítményt úgy kapjuk meg, hogy a wattmérő által mutatott értéket hárommal megszorozzuk. Aszimmetrikus terhelés esetén mindhárom fázis terhelése más és más, tehát ez a módszer csak akkor használható, ha a terhelés az időben állandó. Ekkor az egy wattmérővel egymás után megmérjük az egyes fázisok teljesítményét és a mért teljesítmények összege adja a fogyasztó háromfázisú teljesítményét.

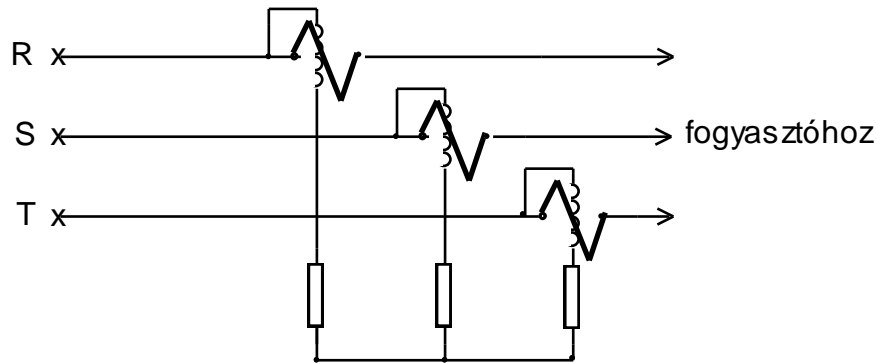

2.2. ábra. Háromfázisú teljesítmény mérése egy wattmérővel négyvezetékes háromfázisú rendszerben.

2.3.3. Háromfázisú teljesítmény mérése három wattmérővel háromvezetékes háromfázisú hálózatban.

Háromvezetékes rendszer esetén a három wattmérőt a 2.3. ábra alapján kötjük be. Nullvezeték nem lévén a három feszültségtekercs három végét mesterséges csillagpontban egyesítjük. A háromfázisú teljesítményt úgy kapjuk, hogy az egyes wattmérők által mutatott értékeket összeadjuk. Ez a módszer aszimmetrikus terhelés esetén és akkor is használható, ha a három wattmérő feszültségkörének ellenállása nem egyenlő, tehát pl. három különböző típusú más-más méréshatárú wattmérő esetében is. A háromfázisú teljesítmény a három wattmérő által mutatott érték összegével egyenlő, azonban ebben az esetben az egyes wattmérők által jelzett teljesítménynek külön-külön fizikai értelme nincs.

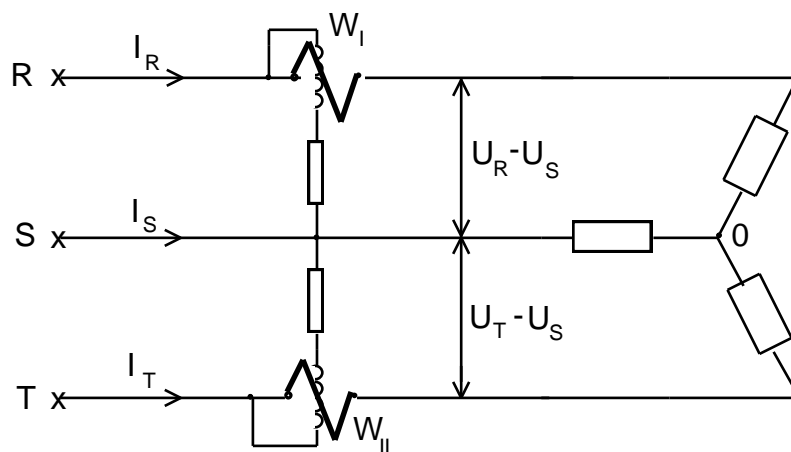

2.3. ábra. Háromfázisú teljesítmény mérése három wattmérővel háromvezetékű háromfázisú hálózatban.

2.3.4. Teljesítménymérés háromvezetékű rendszerben két wattmérővel

Ezt a kapcsolást (2.4. ábra) a felfedezőjéről Áron kapcsolásnak is nevezzük. Szimmetrikus és aszimmetrikus terhelés esetén egyaránt helyes eredményt ad, azonban feltétel, hogy nullvezeték ne legyen. A fogyasztó akár csillagba, akár deltába kapcsolható ez a mérés eredményét nem befolyásolja.

2.4. ábra. Teljesítmény mérése háromvezetékű háromfázisú hálózatban két wattmérővel (Áron-kapcsolás)

Most vizsgáljuk meg, hogy hogyan kapjuk a háromfázisú teljesítményt. Jelöljük az egyes fázisokban folyó áramok pillanatértékeit I_R -rel, I_S -sel és I_T -vel ill. az egyes fázisok feszültségének pillanatértékeit U_R -rel, U_S -sel és U_T -vel. A W_I wattmérő áramtekercsében I_R fázisáram folyik csillagkapcsolású fogyasztót tételezve fel, míg a wattmérő feszültségtekerce a $U_R - U_S = U_V$ vonalfeszültségre van kapcsolva, tehát

$$N_{I.} = I_R(U_R - U_S).$$

A W_{II} wattmérő áramtekercsében ugyancsak I_T fázisáram folyik, feszültségtekerce pedig a $U_T - U_S = U_V$ vonalfeszültségre van kapcsolva, tehát:

$$N_{II.} = I_T(U_T - U_S).$$

Ha a két wattmérő által jelzett teljesítményeket összeadjuk, akkor megkapjuk a fogyasztott háromfázisú teljesítmény nagyságát.

$$N = N_{I.} + N_{II.} = I_R(U_R - U_S) + I_T(U_T - U_S).$$

Bizonyítsuk be ezen állításunkat! A csillagpontra mint csomópontra felírható Kirchhoff I. törvénye:

$$I_R + I_S + I_T = 0.$$

Ebből

$$I_S = -I_R - I_T.$$

Írjuk fel a háromfázisú teljesítmény pillanatértékét a fázisáram és a fázisfeszültség pillanatértékeivel:

$$N = I_R * U_R + I_S * U_S + I_T * U_T.$$

Ebbe a kifejezésbe az $I_S = -I_R - I_T$ értékét behelyettesítve:

$$N = I_R * U_R + U_S(-I_R - I_T) + I_T * U_T.$$

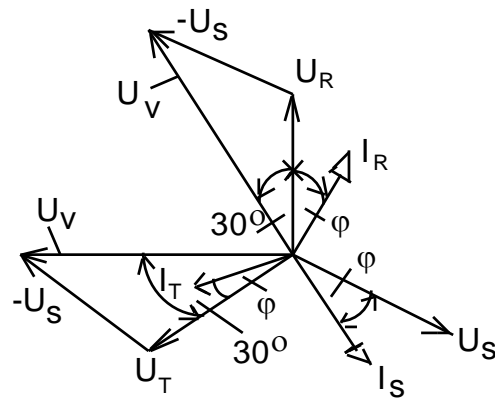
Ebből

$$N = (U_R - U_S) * I_R + (U_T - U_S) * I_T = N_{I.} + N_{II.}.$$

Tehát előbbi állításunkat igazoltuk. Ha ez a megállapítás a pillanatértékekre igaz, igaz a wattmérők által jelzett időbeli középértékekre is.

Ennél a kapcsolásnál előfordul, hogy - mindkét wattmérő helyes bekötésének ellenére - az egyik wattmérő negatív irányba tér ki. Ez akkor fordul elő, ha a fogyasztó fázisszöge 60° -nál nagyobb.

Ennek igazolására rajzoljuk fel az Áron kapcsolás vektorábráját (2.5. ábra). Az ábrából látható, hogy $W_{I.}$ -es wattmérő áramtekercsén I_R fázisáram folyik, feszültségtekerce pedig vonalfeszültségre van kapcsolva, a $W_{II.}$ wattmérő áramtekercsén ugyancsak fázisáram I_T folyik, feszültségtekerce pedig szintén $U_T - U_S = U_V$ vonalfeszültségre van kapcsolva. A vektorábra csillagkapcsolású fogyasztóra vonatkozik, a levezetett összefüggések azonban deltakapcsolású fogyasztóra is érvényesek.

2.5. ábra. Áron-kapcsolás vektorábrája

Írjuk fel a vektorábra alapján a W_I -es és W_{II} -es wattmérők által mutatott teljesítményeket:

$$N_I = I_R U_V \cdot \cos(30^\circ + \varphi) \quad \text{és}$$

$$N_{II} = I_T \cdot U_V \cos(30^\circ - \varphi).$$

Nézzük meg, hogy szimmetrikus induktív jellegű fogyasztók esetében, különböző φ értékeknél milyen lesz az egyes wattmérők kitérése.

1. $\varphi = 0^\circ$	mindkét wattmérő kitérése egyenlő
2. $\varphi < 60^\circ$	mindkét wattmérő kitérése pozitív
3. $\varphi = 60^\circ$	W_I -es wattmérő kitérése nulla
4. $\varphi > 60^\circ$	W_{II} -es wattmérő kitérése negatív

A 4-es esetben a wattmérő feszültségtekercsének kapcsait fel kell cserélni, ekkor a wattmérő pozitív irányban fog kitérni, de a mutatott teljesítményt a W_{II} wattmérő által mutatott teljesítményből le kell vonni.

Tehát ha a $\cos \varphi > 0,5$, akkor a két wattmérő kitérését össze kell adni, ha $\cos \varphi < 0,5$, akkor ki kell vonni. Ha nem ismerjük a fázisszöget és a kapcsolásból nem tudjuk egyértelműen eldönteni, hogy a két wattmérő teljesítményét összeadjuk-e vagy kivonjuk, akkor a következőképpen járunk el. A W_I -es tehát kisebb kitérést mutató wattmérő feszültségtekercsének S fázishoz kapcsolt végét, felváltva a T ill. az S fázisokhoz kapcsoljuk. Ha mindkét kitérés azonos irányú, akkor $\cos \varphi > 0,5$ a wattmérő kitérését pozitívnak kell venni és a két műszer által mutatott értéket össze kell adni. Ha a kitérés egyik esetben pozitív, a másik esetben negatív, akkor a két wattmérő által mutatott teljesítményt egymásból kivonjuk.

Ha a terhelés szimmetrikus, akkor a két wattmérő által jelzett teljesítményből a fogyasztó fázisszöge kiszámítható:

$$N_{II} + N_I = I_R U_V \cos(30^\circ + \varphi) + I_T U_V \cos(30^\circ - \varphi).$$

Ezt kifejtve

$$N_{II} + N_I = I_R U_V \cos 30^\circ \cdot \cos \varphi - I_R U_V \sin 30^\circ \cdot \sin \varphi + I_T U_V \cos 30^\circ \cdot \cos \varphi + I_T U_V \sin 30^\circ \cdot \sin \varphi$$

$$N_{II} + N_I = I_R U_V \left(\frac{\sqrt{3}}{2} \cos \varphi - \frac{\sin \varphi}{2} \right) + I_T U_V \left(\frac{\sqrt{3}}{2} \cos \varphi + \frac{\sin \varphi}{2} \right).$$

Mivel $I_R = I_T = I_f = I_V$ (a fogyasztó csillagkapcsolású)

$$N_{II} + N_I = \sqrt{3} \cdot I_V \cdot U_V \cos \varphi$$

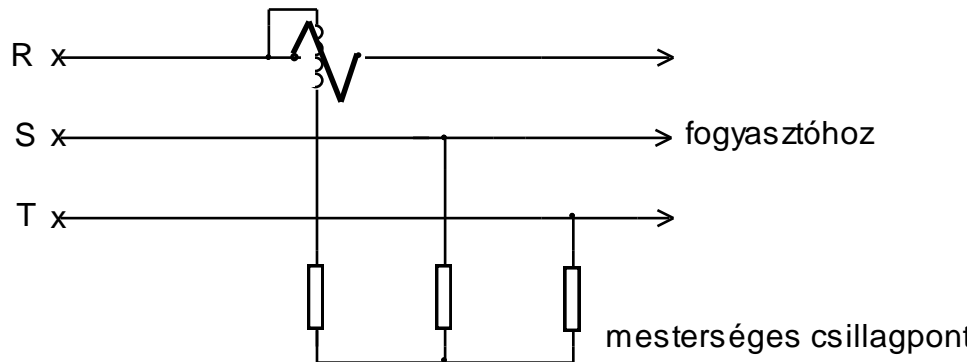
$$N_{II} - N_I = I_V \cdot U_V \sin \varphi$$

A két egyenlet egymással osztva:

$$\operatorname{tg} \varphi = \sqrt{3} \frac{N_{II} - N_I}{N_{II} + N_I}.$$

2.3.6. Teljesítménymérés háromvezetékes rendszerben egy wattmérővel:

Ezzel a módszerrel (2.6. ábra) csak szimmetrikus terhelés esetén mérhető a teljesítmény. A wattmérő által mutatott értéket hárommal szorozva megkapjuk a háromfázisú teljesítményt. A méréseket minden esetben ohmos (szimmetrikus és aszimmetrikus) valamint induktív jellegű (csak szimmetrikus) terhelés esetén végezzük el.

2.6. ábra. Teljesítmény mérése háromvezetékes rendszerben egy wattmérővel

2.4. A mérés menete

A mérési feladatnak megfelelően összeállítjuk a kapcsolást ügyelve arra, hogy a kapcsolótábla feszültségmentes állapotban legyen. A méréshez a 380/220 V-os hálózatot használjuk! A wattmérők áram- és feszültség méréshatárai megfelelően legyenek beállítva! Mindig győződjünk meg arról, hogy a wattmérők feszültségtekercsei vonali- vagy fázisfeszültségre kapcsolódnak-e! Soha nem szabad a wattmérő kitérését a feszültségtekercs alacsonyabb méréshatárba

állításával megnövelni! Ez a feszültségtekercs leégését és ezáltal a műszer tönkremenetelét okozza. A mérési összeállítást csak a mérésvezető helyezheti feszültség alá. A műszerek méréshatárának váltását csak feszültségmentes állapotban szabad elvégezni!

2.5. Mérési feladatok

- 2.5.1. Mérje meg a szimmetrikus terhelés (aszinkron motor) által felvett teljesítményt egy, két, három wattmérővel (a lehetséges módokon) nullavezetékes és nullavezeték nélküli rendszer esetében! Ellenőrizze a kapott eredményeket!
- 2.5.2. Mérje meg az időben állandó aszimmetrikus terhelés által felvett teljesítményt egy, két, három wattmérővel! Hasonlítsa össze a kapott eredményeket!

2.6. Ellenőrző kérdések

- 2.6.1. Mit nevezünk a váltakozó áram pillanatnyi teljesítményének? Milyen összetevői vannak?
- 2.6.2. Hogyan számítjuk a hatásos, a meddő és a látszólagos teljesítményt? Milyen kapcsolat van közöttük?
- 2.6.3. Mi a komplex teljesítmény? Hogyan kapjuk meg belőle a hatásos, a meddő és a látszólagos teljesítményeket?
- 2.6.4. Hogyan számítjuk ki a háromfázisú teljesítményt?
- 2.6.5. Hogyan működik az elektrodinamikus teljesítménymérő műszer?
- 2.6.6. Ismertesse a háromfázisú négyvezetékes rendszerben alkalmazható teljesítménymérési módszereket!
- 2.6.7. Ismertesse a háromvezetékes háromfázisú rendszerben alkalmazható teljesítménymérési módszereket!
- 2.6.8. Ismertesse az Áron-kapcsolás lényegét!

3. mérés:

Impedancia mérése volt-, amper- és wattmérővel

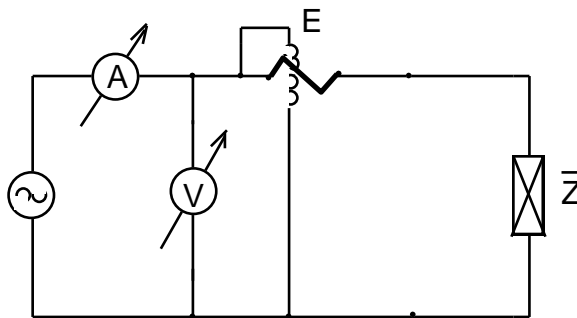
3.1. A mérés célja

Tetszőleges kétpólusú hálózat komplex impedanciájának meghatározása.

3.2. A méréshez szükséges eszközök

- 1 db feszültségmérő
- 1 db ampermérő
- 1 db wattmérő
- 4 db meghatározandó impedancia

3.3. A méréshez szükséges elméleti alapok

3.1. ábra. Impedancia mérése volt-, amper- és wattmérővel

Egy tetszőleges kétpólusú komplex impedanciája és annak valós és képzetes összetevői valamint fázisszöge a 3.1. ábra alapján mérhető. A mért értékek: az impedancián átfolyó áram abszolút értéke I , az impedancián eső feszültség abszolút értéke U és az impedancia által felvett határos teljesítmény P .

E három adatból az impedancia abszolút értéke és fázisszöge az Ohm törvény és a határos teljesítmény összefüggéséből határozható meg:

$$Z = \frac{U}{I} \quad \text{és} \quad P = UI \cos \varphi,$$

amelyből

$$\cos \varphi = \frac{P}{UI} \quad \text{vagy} \quad \varphi = \arccos \frac{P}{UI}.$$

A két adattal az impedancia exponális alakja:

$$\bar{Z} = Ze^{j\varphi} = R + jX.$$

Ohmos és reaktáns komponense:

$$R = Z \cos \varphi, \quad X = Z \sin \varphi.$$

A mérés pontosságát a műszerek pontossága szabja meg.

3.4. A mérés menete

Állítsa össze a mérést a 3.1. ábrának megfelelően a kapcsolótábla feszültségmentes állapotában! Ügyeljen a műszerek méréshatárának megválasztására! A wattmérő és a voltmérő feszültségméréshatárát a tápfeszültségnek megfelelően (110 V) állítsa be! Az árammérő és a wattmérő áramtekercsének méréshatárát a várható legnagyobb áram alapján válassza meg! A műszerek kis kitérése esetén az áramméréshatárok a kapcsolás feszültségmentesített állapotában kisebbre állíthatók. A mérési hiba akkor a legkisebb, ha a műszerek kitérése a skála harmadik harmadába esik.

3.5. Mérési feladatok

- 3.5.1. Mérje meg a mérésvezetőtől kapott impedanciák áramait, feszültségeit és hatásos teljesítményét!
- 3.5.2. Számítsa ki az impedanciák jellemző adatait és ábrázolja azok vektorábráit!
- 3.5.3. Számítsa ki a mérés hibáit!

3.6. Ellenőrző kérdések

- 3.6.1. Mit nevezünk komplex impedanciának és hogyan adható meg?
- 3.6.2. Rajzolja fel egy kapacitív jellegű impedancia vektorábráját!
- 3.6.3. Rajzolja fel egy induktív jellegű impedancia vektorábráját!
- 3.6.4. Mit nevezünk rezonanciajelenségnek egy adott impedancia esetében?
- 3.6.5. Hogyan működik a Deprez-műszer?
- 3.6.6. Hogyan működik a lágyvasas műszer?
- 3.6.7. Hogyan lehet a feszültségméréshatárt kiterjeszteni?
- 3.6.8. Hogyan lehet az árammérő méréshatárát kiterjeszteni?

4. mérés:

Egyfázisú fogyasztó teljesítménytényezőjének mérése és javítása

4.1. A mérés célja

Egyfázisú fogyasztó teljesítménytényezőjének meghatározása volt-, amper- és wattmérő segítségével és a felvett meddőteljesítmény kompenzálása kapacitás segítségével.

4.2. A méréshez szükséges eszközök

- 1 db feszültségmérő
- 1 db ampermérő
- 1 db wattmérő
- 1 db dekádkondenzátor
- 1 db egyfázisú elektromotor

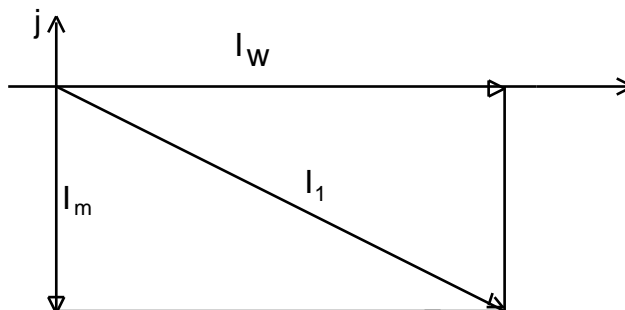
4.3. A méréshez szükséges elméleti alapok

A fogyasztók általában induktív jellegűek. Az általuk felvett teljesítmény tehát jelentős meddő komponenst tartalmaz. Ezen komponens hatására megnő a generátortól igényelt teljesítmény:

$$S' = \sqrt{P^2 + Q^2} \quad S = P$$

S a ténylegesen felhasznált hatásos teljesítmény,
 S' pedig a megnövekedett teljesítmény.

Ugyanakkor a fogyasztó által felvett I_1 áram nagyobb mint a hatásos teljesítményt szállító I_w áram (4.1. ábra).

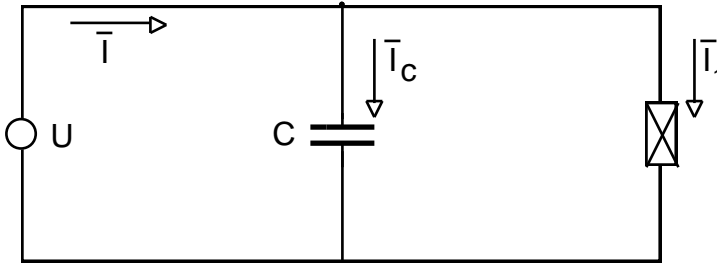
4.1. ábra. A meddőáramot fogyasztó motor árama

Ennek következtében megnő a veszteségi teljesítmény a fogyasztót a generátorral összekötő vezetéken:

$$P_V = I_1^2 R_V \gg I_W^2 R_V.$$

A generátor (transzformátor) közötti lengő teljesítmény megszüntetésének egyik módja a kondenzátoros teljesítménytényező javítás (4.2. ábra).

4.2. ábra. Teljesítménytényező javítása kondenzátorral

Ezt úgy hajtjuk végre, hogy a $\bar{Z}$ fogyasztóval párhuzamosan kapcsolunk egy megfelelő értékű C kapacitású kondenzátort. A 4.2. ábra szerinti áramokra a csomóponti törvényt alkalmazva:

$$\bar{I} = \bar{I}_C + \bar{I}_1.$$

Az U hálózati feszültséget tekintve valósnak $\bar{I}_1 = \frac{U}{Z}$ a fogyasztó által felvett áram és

$$\bar{I}_C = \frac{U}{\frac{1}{j\omega C}} = jU\omega C \quad \text{pedig a kondenzátor árama.}$$

Az áramokat vektorábrában (4.3. ábra) feltüntetve $\bar{I}$ értéke akkor lesz valós, tehát a generátortól felvett teljesítmény

$$\bar{S} = U\bar{I}^* = UI + j0,$$

akkor tiszta hatásos teljesítmény, ha a hálózatból felvett áram

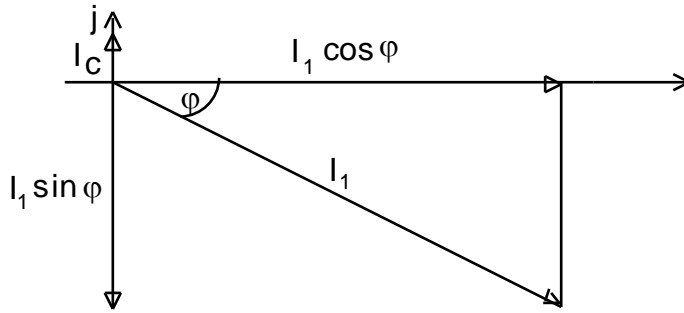
$$\bar{I} = \bar{I}_1 + \bar{I}_C = I_1 \cos \varphi - jI_1 \sin \varphi + jU\omega C$$

képzetes része nulla. Tehát:

$$I_1 \sin \varphi = U\omega C.$$

Ebből:

$$C = \frac{I_1 \sin \varphi}{U\omega}.$$

4.3. ábra. A 4.2. ábra szerinti kapcsolat vektorábrája

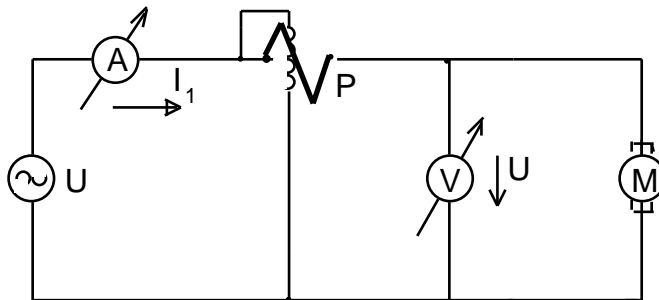
A megfelelő értékű kondenzátor meghatározásához tehát ismerni kell a fogyasztó által U feszültségű hálózatról felvett I_1 áram effektív értékét és a $\sin \varphi$ értékét. A szükséges adatokat a 4.4. ábra alapján mérés segítségével határozzuk meg. A feszültségmérő az U feszültséget, az ampermérő az I_1 értéket méri, a wattmérő által mért hatásos teljesítmény pedig

$$P = UI_1 \cos \varphi,$$

amiből:

$$\cos \varphi = \frac{P}{UI_1} \quad \text{és} \quad \sin \varphi = \sqrt{1 - \cos^2 \varphi}.$$

Az értékeket a kapacitást kifejező összefüggésbe helyettesítve kapjuk a megfelelő teljesítménytényező javító kondenzátor értékét.

4.4. ábra. Egyfázisú fogyasztó (motor) teljesítménytényezőjének mérése

4.4. A mérés menete

A kapcsolótábla feszültségmentes állapotában a 4.4. ábrának megfelelően összeállítjuk a mérést. A tápfeszültség 110 V, 50 Hz. A mért értékekből kiszámítjuk a motor teljesítménytényezőjét. A mérésvezető által megadott teljesítmény-tényezőhöz meghatározzuk a kompenzáló kapacitás értékét. Méréssel ellenőrizzük a számított kondenzátor értékét! Ehhez egy dekád-kondenzátort kapcsolunk párhuzamosan a motorral. Ennek értékét nulláról fokozatosan addig növeljük, amíg az árammérő

minimumot nem mutat. Ekkor leolvassuk a kondenzátordekádról a kapacitásértéket és összehasonlítjuk a számított értékkel. Az esetleges eltérés okára adjunk magyarázatot!

4.5. Mérési feladatok

- 4.5.1. Mérje meg az egyfázisú motor teljesítménytényezőjét!
- 4.5.2. A mért adatokból és a mérésvezető által megadott teljesítménytényezőből számítással határozza meg a szükséges kompenzáló kapacitás nagyságát!
- 4.5.3. Kapcsolja párhuzamosan a kompenzáló kapacitást a motorral és méréssel ellenőrizze az új teljesítménytényezőt!

4.6. Ellenőrző kérdések

- 4.6.1. Hogyan definiáljuk a meddőteljesítményt?
- 4.6.2. Mit nevezünk teljesítménytényezőnek?
- 4.6.3. Miért szükséges a meddőteljesítmény kompenzálása az ipari üzemekben?
- 4.6.4. Milyen módszereket ismer a meddőteljesítmény kompenzálására?
- 4.6.5. Ismertesse a kondenzátorral történő meddőteljesítmény kompenzálást!